

مقدمه ای بر مبانی

معماری مساجد

دکتر سیدجواد هاشمی فشارکی - حجة الاسلام محمد مهدوی عارف

مقدمه ای بر معماری مساجد ۲

مقدمه ای بر مبانی معماری مساجد

تدوین و تالیف:

دکتر سیدجواد هاشمی فشارکی

حجه الاسلام محمد مهدوی عارف

نشر و انبیا

۱۳۹۶

سرشناسه	: هاشمی فشارکی، سیدجواد، ۱۳۴۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: مقدمه‌ای بر معماری مساجد /
	تدوین و تالیف سیدجواد هاشمی فشارکی، محمد مهدوی عارف.
مشخصات نشر	: تهران : وانیانیا، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۲۰۰ص: مصور.
شابک	: ۵-۴۶-۸۴۹۶-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه به صورت زیرنویس.
موضوع	: معماری مساجد
موضوع	: Mosque architecture
موضوع	: معماری مساجد -- ایران
موضوع	: Mosque architecture -- Iran
شناسه افزوده	: مهدوی عارف، محمد، ۱۳۴۸ -
رده بندی کنگره	: NA۴۶۷۰/۵۲م۷ ۱۳۹۶
رده بندی دیویی	: ۲/۷۲۶
سنگین کتابشناسی ملی	: ۴۷۳۶۰۳۲

مقدمه‌ای بر معماری مساجد

تدوین و تالیف:

دکتر سیدجواد هاشمی فشارکی
حجه الاسلام محمد مهدوی عارف

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۹۶-۴۶-۵

چاپ اول: ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰

نشر وانیانیا: خیابان فخررازی خیابان شهدای

ژاندارمری پلاک ۶۳

طبقه سوم تلفن ۰۹۱۲۱۸۶۶۵۵۸-۶۶۹۶۱۱۶۳

فروش اینترنتی

۲۰۰۰۰۰۰ ریال

www.ketab.ir

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مِنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ

مسجدهای خدا را کسانی عمارت می کنند که به خدا و روز قیامت ایمان آورده اند و نماز می گزارند و زکات می دهند و جز از خدا نمی ترسند امید است که اینان از هدایت یافتگان باشند «سوره توبه آیه ۱۸»

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

«من بنى مسجدا فى الدنيا اعطاه الله بكل شبر منه- او قال بكل ذراع منه- مسيرة اربعين الف عام مدينة من ذهب و فضة و در و ياقوت و زمرد و زبرجد و لؤلؤ...»

« هر که در دنیا مسجدی بسازد، خداوند در برابر هر وجب- یا هر ذراع- به مقداری که چهل هزار سال پیموده می شود،

شهری از طلا و نقره و در و یاقوت و زمرد و زبرجد و لؤلؤ به او عطا می کند»

(تحریر الوسيله، ج ۱، فى مكان المصلی، ص ۱۵۲، م ۱۸)

تقدیم به:

- ✓ آنانکه اهل مسجد بودند و برای دفاع از اسلام جانفشانی ها کردند.
- ✓ آنانکه در سال ۱۳۹۴ عازم مسجد الاحرام بودند ولی با لباس احرام پرکشیدند.
- ✓ آنانکه در امر طرح و ساخت و نگهداری مساجد اهتمام دارند.
- ✓ آنانکه در خدمت رسانی و مدیریت امور مساجد در تلاشند.
- ✓ و آنانکه پایگاه و سنگرشان مساجد است.

و

- ✓ تقدیم به شهدای مسجد جامع جعفریه
- ✓ آنانکه اهل مسجد بودند و برای دفاع از اسلام جانفشانی کردند

مقدمه مؤلفین

بنام معبود بی‌همتا و مالک بیوت الله

"کسی که مسجدی در دنیا بسازد، خداوند خانه‌ای در بهشت به وی می‌دهد" پیامبر (ص)

در میان اندام‌های درون شهری هر شهر و روستا، نیایشگاه همیشه محل ویژه و خاص خود را داشته و دارد و از اندام‌های دیگر نمایان‌تر و چشمگیرتر است. از این روست که همه جا در دل آبادی جای گرفته است. نیایشگاه چون بزرگترین ساختمان آبادی بوده، در آغاز نیازی نبود که نشانی ویژه داشته باشد و خود به خود نگاه هر رهگذری را به سوی خود می‌کشید. اما پس از گسترش آبادی، نخست با افزایش درگاه‌ها بر بلندترین جای آن و سپس با ساختن برج و میل در کنار و نزدیک آن گذریان بیگانه را به نیایشگاه راهنمایی می‌کردند.

با ورود مسلمانان به ایران، اولین بناهایی که توسط آنها در شهرهای فتح شده بنا گردید، مساجد بودند. این ابنیه معمولاً در نقاط مرکزی و مهم شهر بنا می‌شدند. (قبادیان، ۱۳۸۹: ۲۰۴) به عبارت دیگر با ظهور اسلام ضمن ساخت مساجد جدید، شاهد تغییر کاربری برخی اماکن مثل معابد، آتشکده‌ها، پرستشگاه‌ها و کلیساها هستیم. برای مثال مسجد یزدخواست روی آتشکده و مسجد جامع بروجرد روی آتشکده‌ای نیمه ویران بنا شد. مسجد نیریز از مبدل شدن چهارطاقی به مسجد بوجود آمد و مسجد جامعه زواره روی مهرابه بنا شد. (عسگری، ۱۴۱: ۱۳۹۰)

مسجد نیایشگاه و محل گردهمایی مسلمانان است. کعبه طبق آیه قران اولین مسجد روی زمین است. مسجدالنبی با ورود حضرت محمد (ص)، پیامبر اسلام به مدینه در عربستان سعودی پایه‌گذاری شد.

در قرآن، مسجد به معنای اعم نیایشگاه خداوند به کار رفته است. مسجد الاقصی، که معبد یهودیان یا کنیسه بوده است و در زمان نزول قرآن کاربردی غیر از آن نداشته است، دو بار در

قرآن از آن به عنوان مسجد نام برده شده است. همچنین در داستان اصحاب کهف نیز قرآن می گوید بر مزار آنان مسجدی بنا کردند. این مسجد بر اساس قول غالب مورخین با توجه به دین مرسوم آن روز کلیسا بوده است. البته ممکن است کنیسه نیز بوده باشد. ولی با توجه به جلوتر بودن از اسلام نمی تواند به معنی مسجد مخصوص مسلمانان بوده باشد.

مساجد مهمترین بناهای مذهبی هر شهر و روستا هستند که همواره نقش مهمی در زندگی مسلمانان داشته اند. اقامه نماز جمعه، مراسم مذهبی، ایراد خطبه ها و تدریس در مساجد انجام می گرفت؛ زیرا مسجد بهترین مکان برای ترویج فرامین اسلام به مردم بوده و می باشد.

مطالب زیر در ساختار این کتاب بدان پرداخته شده است:

- در فصل اول، مبانی اسلامی در خصوص مساجد ارایه شده است
 - در فصل دوم برخی مساجد ایران توصیف شده است
 - در فصل سوم مساجد برخی از کشورهای جهان معرفی شده است
 - فصل چهارم به مبانی معماری مساجد پرداخته شده است
 - و در فصل پنجم مبانی طراحی مساجد مدون و ارایه شده است
- بدیهی است این اثر خالی از اشکال و قصور نبوده، لذا از صاحب نظران، اساتید گرامی و مهندسان عزیز خاضعانه تقاضا می شود، نظرات ارزشمند خود را جهت غنای بیشتر آن ارایه نمایند.

اللهم اجعلنا من عمار مساجدك و حرم بيوتك

سید جواد هاشمی فشارکی - محمد مهدوی عارف

فهرست مطالب

مقدمه مؤلفین	۶
فهرست مطالب	۸
فصل اول: مبانی اسلامی در خصوص مسجد	Error! Bookmark not defined.
مقدمه	Error! Bookmark not defined.
مطلب نخست: نقش عبادی مسجد	Error! Bookmark not defined.
مطلب دوم: کارکرد ارزشی مسجد	Error! Bookmark not defined.
مطلب سوم: نقش اجتماعی مسجد	Error! Bookmark not defined.
مطلب چهارم: نقش خدماتی مسجد	Error! Bookmark not defined.
مطلب پنجم: نقش علمی، آموزشی مسجد	Error! Bookmark not defined.
مطلب ششم: نقش و کارکردهای تربیتی، آموزشی و فرهنگی مسجد	Error! Bookmark not defined.
مطلب هفتم: نقش تبلیغی مسجد	Error! Bookmark not defined.
مطلب هشتم: کارکرد سیاسی، نظامی مساجد	Error! Bookmark not defined.
مطلب نهم: کارکرد حقوقی	Error! Bookmark not defined.
مطلب دهم: مسجد، نماد و کانون معماری و فضای کالبدی شهری	Error! Bookmark not defined.
مطلب یازدهم: مسجد، ارائه الگویی از جامعه مطلوب دینی	Error! Bookmark not defined.
فصل دوم: برخی مساجد ایران	Error! Bookmark not defined.
۱-مسجد تاریکخانه دامغان	Error! Bookmark not defined.
۲-مسجد جمعه یا مسجد جامع اصفهان	Error! Bookmark not defined.
۳-مسجد امام اصفهان	Error! Bookmark not defined.
۴-مسجد مدرسه عالی شهید مطهری	Error! Bookmark not defined.
۵-مسجد جامع نائین	Error! Bookmark not defined.
۶- مسجد جامع کرمان	Error! Bookmark not defined.
۷-مسجد جامع اشترجان اصفهان	Error! Bookmark not defined.
۸-مسجد کبود تبریز	Error! Bookmark not defined.
۹- مسجد جامع جعفریه تهران نو	Error! Bookmark not defined.
فصل سوم: مساجد برخی از کشورهای جهان	Error! Bookmark not defined.

۱- مسجد الحرام	Error! Bookmark not defined.
۲- مسجد النبی	Error! Bookmark not defined.
۳- مسجد الاقصی	Error! Bookmark not defined.
۴- قبه الصخره	Error! Bookmark not defined.
۵- مسجد کوفه	Error! Bookmark not defined.
۶- مسجد اموی دمشق	Error! Bookmark not defined.
۷- مسجد سلطان حسن	Error! Bookmark not defined.
۸- مسجد سلطان احمد	Error! Bookmark not defined.
۹- مسجد کبود مزار شریف	Error! Bookmark not defined.
۱۰- مسجد الازهر	Error! Bookmark not defined.
۱۱- مسجد رم	Error! Bookmark not defined.
۱۲- مسجد گلاسکو اسکاتلند	Error! Bookmark not defined.
۱۳- مسجد قرطبه اسپانیا	Error! Bookmark not defined.
۱۴- مرکز فرهنگی اسلامی نیویورک	Error! Bookmark not defined.
۱۵- مرکز اسلامی میشیگان	Error! Bookmark not defined.
فصل چهارم: مبانی معماری مساجد	Error! Bookmark not defined.
مقدمه	Error! Bookmark not defined.
انواع مساجد بر حسب نوع معماری	Error! Bookmark not defined.
مساجد عربی	Error! Bookmark not defined.
مساجد ایرانی	Error! Bookmark not defined.
الف- مساجد شبستانی	Error! Bookmark not defined.
ب - چهار طاقی (گنبدخانه ای)	Error! Bookmark not defined.
ج - مساجد ایوانی	Error! Bookmark not defined.
د- مساجد چهار ایوانی	Error! Bookmark not defined.
عناصر و فضاهاى مسجد	Error! Bookmark not defined.
الگوهاى طرح مساجد	Error! Bookmark not defined.
الف) مسجد با شبستان ستون دار	Error! Bookmark not defined.
ب) مسجد با شبستان ایوان دار	Error! Bookmark not defined.

ج) مسجد با شبستان ایوان دار و گنبد خانه پشت ایوان. **Error! Bookmark not defined.**

د) مسجد دارای گنبد خانه میانی. **Error! Bookmark not defined.**

فصل پنجم: مبانی طراحی مساجد. **Error! Bookmark not defined.**

سازماندهی کلی طرح. **Error! Bookmark not defined.**

اصول طراحی معماری مسجد. **Error! Bookmark not defined.**

۱) اصول کلی. **Error! Bookmark not defined.**

۲) موقعیت ملک مسجد. **Error! Bookmark not defined.**

۳) فضاهاى مسجد. **Error! Bookmark not defined.**

۴) دسترسی‌ها و ارتباط میان فضاها. **Error! Bookmark not defined.**

۵) اصول طراحی ورودی مسجد. **Error! Bookmark not defined.**

۶) اصول طراحی شبستان مسجد. **Error! Bookmark not defined.**

۷) اصول طراحی صحن مسجد. **Error! Bookmark not defined.**

۸) اصول طراحی سرویس‌های بهداشتی مسجد. **Error! Bookmark not defined.**

۹) اصول طراحی نمای مسجد. **Error! Bookmark not defined.**

۱۰) تمهیدات لازم جهت معلولین و سالمندان. **Error! Bookmark not defined.**

۱۱) ملاحظات طراحی مسجد جهت شرایط بحران و دفاع غیر عامل. **Error! Bookmark not defined.**

مسجد در مواجهه با بحران. **Error! Bookmark not defined.**

نقشه‌های سازه مسجد. **Error! Bookmark not defined.**

نقشه‌های تاسیسات مکانیکی. **Error! Bookmark not defined.**

نقشه‌های تاسیسات برقی. **Error! Bookmark not defined.**

ملاحظات طراحی نقشه‌های اجرایی معماری مسجد. **Error! Bookmark not defined.**

ضوابط طراحی سامانه‌های ایمنی مساجد و حسینیه‌ها. **Error! Bookmark not defined.**

ضوابط بهداشتی مسجد. **Error! Bookmark not defined.**

پیوست. **Error! Bookmark not defined.**

منابع. **Error! Bookmark not defined.**

